

Vrime običajev (37)

Početak zimskoga vrime na počinje intenzivniji život s brojnim običajima. Bilo je to vezano s nekada pretežno zaposlenjem agrarnoga društva, kada je bilo manje posla na polju i ljudi su imali već vrime za društveni skupni život. Prominjenjem društvene strukture u zadnjih 100 ljeta su se prominili i običaji, neke smo napustili a druge pak uvrstili u naš današnji život, urbanizirali smo je. I običaji su kako i jezik, živi dio društvenoga života i tribaju svoj prostor, organizaciju i povezanost sa životom ljudi, sve drugo što ne živi se napusti, izumre iz društvenoga života. I jubilejski debeli katalog »Burgenland schreibt Geschichte 1921-2021« se u II. svesku bavi i običajima u našem prostoru, prikazano od Elke Ferderbar s naslovom »Bräuche im Burgenland damals und heute« i od sebe razumljivo da skicira pretežno običaje većine i samo izuzetno hrvatske, onda ako u velikom odstupaju od nimških sel. No ipak znamo da su i Hrvati i Madjari dio gradišćanskoga života nekada bili.

Nije potribno, a nije u novina ni mjesta opisati sve naše običaje vezane uz život, osebito za početak (rodjenje-krstitke, završetak-smrt), djelo, tradiciju u svakidašnjem životu, svetačnosti, osebito za Crkvu i vjerske dane (prošecije goristajanja i Tijelove, hodočašćenja), a na drugoj strani vjerovanja, praznovjerje (vile i viške, čaranje...), natprirodne sile, uticanje na vrime (zvoniti pred oblake/nevrime...), rituali kako je to iskanje Boga itd, itd. Sve imamo jako dobro i pregledno opisano u lipo opremljenoj knjigi Martina Jordanića »Narodni običaji Gradišćanskih Hrvatov/Das Brauchtum der Burgenlandkroaten«, Filež-Nikitsch (2009.).

Ali pred tim imamo jur 1995. ljeta za hrvatske čitatelje u Zagrebu izdanoj knjigi »Povijest i kultura Gradišćanskih Hrvata« opširan prikaz od Roberta Sučića, »Narodni običaji« na primjeru Velikoga Borištova. Na madjarskoj strani imamo pak vrsnoga etnologa Šandora Horvata, ki je jur u svojem diplomskom djelu »Jeles napok a Vás megyei horvátok körében/Znameniti dani kod Hrvatov županije Vás/Željezo/od sredine 80-ih ljet« položio temelje za svoja brojna i temeljita etnografska istraživanja o narod-

koji se pred Božićem donese iz šume“ i nekada položio na dan pred Božićem na ognjište i čekalo, jačilo skupno do polnočice i onda išlo na polnoćicu. Čisto novim se čini iz Irske doneseni „Halloween“, što znači čisto jednostavno „večer pred Svih sveti“, širu ga u prvom redu dica ka s njim povezuju „da ili ne!“, za naše prilike tudje.

Nije nam tudje ali skoro pozabljeno: šabernaki dičakov, junakov na Barbaru, Luciju ili sami mesopusni dani. Plive, slama, putna vrata, brane i puno drugoga se razvliklo po selu i pripisalo im se je raznovrsno značenje. Milora-

Po različni djelaonica jur marljivo pleću adventske vijence

nom životu naše krajine. U neobjavljenom rukopisu od Aladara Čenara imamo pak malu bibliografiju »Narodni običaji“ (1987.) iz Kalendara GRADIŠĆE od 1946. do 1987. ka se, žalibože, nije nastavila. Bilo kako bilo, ima još čuda posla i na ovom polju.

Ne more se i nima smisla ponavljati sve brojne i šarene običaje. Ali na neke se ali ipak moramo pozivati, kako je to „adventski vijenac“ na početku zimsko-božićnoga vrime. Ta običaj se je počeo pri nas širiti stoprv u kasni pedeseti/šezdeseti ljeti prošloga stoljeća i porijeklom je iz protestantskoga sjevernoga nimškoga prostora. Ni „božićno drivo, jelva“ nije jako stari običaj. Naša rič „badnjak“ upućuje na *bdjeti/bditi* = *virostovati*. Petar Skok u svojoj etimologiji ima i značenje „drvo ili panj

dić ima u svojem „Luki Vušiloviću“ vrlo šaljivo ali točno opisan običaj, ki za neke gospodare, gazde nije bio toliko smišan. Osebito „Pavu tkalca“ iz Brkave, ki je od junakov dostao nadimak „Prč-Pave“. Ali da vidimo nekoliko redi: *Kad su žene prošle prespat na punjavi, / Došli su junaki na dvor tkalcu Pavi, / Trlicu su tešku – ča j' to njevoj sili! - ? Ščampami na vežna vrata naslonili. / Pak su po oblaki još potuketali, / Digne se srdito iz sna Pave mali, / Baticu si zame, trgne vežna vrata, / Trlica objami njega oko vrata. / itd, itd.,* kravu obliču s Pavinim kožuhom, kola mu razvalu i postavu na krov i topol, ..., vridno je i to si preštati! Spomenuo bi samo još „žetvenu korunu“ iz klasov, ka je kombajni skoro izgubila svoje mjesto iz seljačkoga života ali se je na novič pojavila u ne-

1 GRADIŠĆE OO ljet

piše
Nikola Benčić

ki naši seli. A za Mikulinju imamo cijeli ciklus pjesam/jačak naših autorov za dicu. Dobro su opisani naši pirovni običaji: „rodi Bože, rodi!“ a i oko pogreba su vječna tema ar su vezani usko uz život, životne događaje i nikako se ne moru zaobajti. Lipe stare i nove riči su vezane uz običaje i analizom daju oznake, da li su nastale još u staroj ili jur u novoj domovini. Po završetku perječihanja se je *cehalo*, odgovara nim. *Federzif*, a pri zgotovljenju većega djela držalo *likovo*, ku rič su Hrvati u 13. st. preuzeli iz nim. *Lei(t)kauf/Leutkauf* i donesli sa sobom, a *aldomaš/udomaš* je madj. *áldomás* u smislu zahvalna goščina, izgubilo se je noćno klicanje/jaćenje stražara, op-hod hatara početkom protulića, pozdrav na Jurjevu, pokršćenje junakov u krčmi s običajem „Ždrala“, a za Lucijin stolac se skoro već ništ ne zna. Jako se je proširilo iskanje Boga, pokršćenje ljekovitih biljkov, posvećenje autov, a čuo sam i za blagoslov za malo hižno blago (zece, kucke, mačke...). Uz sve te ➤

2000 ljudi vidilo Odiseju 2021

KUGA mjuzikl pri zadnjoj predstavi u Beču

foto: kristijan karall

BEČ – Zadnji tajedan srijeđu je gostovala KUGA sa svojom produkcijom Odiseja 2021 u bečanskom SimmCity-u u jedinaestom kotaru.

Pozornica za velik dio glumcev nije bila nepoznata, jer jur pred četirimi ljeti je predstavila KUGA svoj ondašnji mjuzikl Vila Mila na ovoj bečanskoj pozornici.

Jedina predstava Odiseja 2021 izvan KUGE je bila dobro poiskana. Publika je vidi-

la skoro originalnu verziju, zbog drugoga oblika pozornice je došlo do promjenov. A od glumcev i u KUGI zbog različnih i nepredvidjenih uzrokov nijedna predstava nije bila ista.

Na ovu zadnju predstavu je došao i režiser kusića Gegi Kustrić. Glumci su zadnju predstavu obiljno svečevali i se veseli jur na novu produkciju. Sada je na svaki način ko to ljeta pauza. (KK)

➔ običaje imamo ipuno narodnoga vjerovanja i rigmuše/verzuše za sudbinske dane u poljodjelstvu (*Lostage*), ke poslovice su imale u kalendaru svoje točno određeno mjesto, kao amen u molitvi, uz kalendarij kao „seljačke poslovice“ ali u novije vrime izgubile svoj smisao i zaminjene drugim izrekami. Pobrara ih je i tako i spasila u obliku knjig Ana Šoretić (Schoretits) u svoji knjiga »*Poslovice*« (2005., 2009., 2019.). Znamo da je veliki hrvatski etnolog Milovan Gavazzi s hrvatski učitelj,

med dvimi boji imao veliku sakupljačku, popisnu akciju po Gradišću, u ki su dali bogati pregled naših običajev (danas kao rukopisni materijal u etnološkom muzeju u Zagrebu).

Puno, puno opisov, prikazov imamo o naši narodni običaji kao svidočanstva jako živoga, bogatoga narodnoga života. Ali je važnije, da običaji ostanu kao živi dio narodnoga života i da se spomenemo, ako je jur prakticiramo staroga sjaja narodnoga života i damo novi sadašnjemu. □

Mati Meršiću Miloradiću u spomen

KISEG – Mate Meršić (kasnije Miloradić – najvjerojatno po njegovom drugom krsnom imenu Emil, Mile; 1850. - 1928.) hrvatski znanstvenik i kulturni djelatnik, u svojem ditinstvu od 14 do 18 ljet, u kiseškoj gimnaziji se je školovao. Školovanje je završio pohvalom. U četvrtom razredu bili su dvadesetdvimi školarci, a Mate Meršić do koncu školskoga ljeta nastao je med njimi najbolji. Na jesen 1868. ljeta u 5. razred ide jur u Juru.

Kiseška Hrvatska samouprava postavila je spomen tablu na mjesto nekadašnje gimna-

zije 2000. ljeta. Od stare škole samo temelj je ostao na pozadini nove gradjevine, a u lanjskom ljetu obnovljena zgrada kot hotel funkcionira („Hotel Benedict“) u današnjici. Jur je tradicija u Kisegu da na »Dan Hrvatov« (prvi tajedan u novembru) po svetačnoj sv. maši obisi se vijenac kot znak spominjanja pod spomen tablu Miloradiću. Tako je bilo i ljetos 6. novembra kada su člani Hrvatske samouprave po Miloradićevoj himni obisili vijenac, u znaku čuvanja Miloradićevih kiseških slijedov i tragov. (Marija Fülöp Huljev)

Na zidu kiseške gimnazije je prisvrscena spomen tabla Miloradiću